

ГАЛИНА ЯВОРСЬКА
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса

ПРОФЕСІЙНА САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРОФЕСІЙ СОЦІОНОМІЧНОГО ТИПУ

Проблема підготовки професіонала до професійної діяльності належить до найбільш важливих у теорії і практиці педагогіки вищої школи. Зазвичай формування у майбутніх фахівців професій соціономічного профілю (лікар, юрист, педагог), ставлення до себе як до майбутнього професіонала збігається з професійним навчанням у вищому навчальному закладі. Саме цей етап вважаємо найбільш важливим як з погляду розуміння основних механізмів і динаміки професійного становлення особистості, так і психолого-педагогічного впливу на подальше професійне зростання.

У процесі професійного навчання у вищій відношенні «людина – професія», що дотепер визначалося лише уявленням особистості про обрану професію (не завжди вичерпними, часто інфантильними, ідеалізованими), підкреслюють дослідники, починає опосередковуватися необхідністю включення юнака в активну, практичну діяльність щодо формування себе як професіонала, суб'єкта професійного ставлення.

На цьому етапі починає складатися образ «Я – майбутній професіонал», формується професійна самоідентичність, що включає в себе рефлексивне прийняття і підтвердження внутрішньої і зовнішньої діючої тотожності професіоналам у визначеній сфері трудової діяльності: «Інші як професіонали – Значення професії для мене», «Етапи професіоналізації в суспільстві – Моя можлива кар'єра», «професіонали-ідеали – Я як професіонал», «Соціальні статуси професіоналів – Мій образ професійного успіху», «Соціальна оцінка професійних досягнень – Мої зусилля, дії в досягненні професійних результатів» і т. ін.

Перелік «Я-образів», що складають зміст професійної самоідентичності, можна було б продовжити, оскільки її структура включає безліч компонентів – від «конституційних задатків, базових потреб, здібностей, значущих ідентифікацій, ефективних захистів і постійних ролей» (Е. Еріксон)¹ до «особистісних характеристик, професійно важливих якостей, ціннісно-мо-

¹ Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис: пер. с англ./Общ. ред. Толстых А.В. – М.: Прогресс, 1996. – 344 с.

тиваційних характеристик і професійних способів і дій» (К.А. Абульханова-Славська)².

Інтенсивність формування професійної ідентичності значною мірою визначається ступенем орієнтації навчально-виховного процесу в конкретному вищому навчальному закладі на активне, діяльне, творче включення студентів у навчально-професійну діяльність, а також ступенем створення умов для формування і розвитку самосвідомості особистості фахівця і передусім його логічного компонента – рефлексії (зокрема, професійної).

Як зазначалося вище, у вищій освіті наявна криза професійної ідентичності студентського середовища. Це знаходить вияв у способах адаптації майбутніх фахівців до навчально-професійної діяльності, а також у підвищеній тривожності і непевності в собі, своєму професійному майбутньому.

Криза професійної самоідентичності у студентському віці виявляється в загостренні суперечностей між потребою юнаків у професійному самовизначенні (яка в різних випадках може виражатися як потреба в набутті певного соціального статусу, у самореалізації в діяльності, самоствердженні в професійному середовищі) і відсутністю необхідних для цього професійних знань, умінь і навичок для її задоволення (Е. Еріксон³, П. Шавір⁴).

Перехід від початкового до наступного етапу навчання виявляється у суперечностях між уявленнями колишнього старшокласника щодо ідеалу професіонала і «розмитими», неповними, здебільшого з неадекватними уявленнями про себе як професіонала, що формується. Ця суперечність може бути усунута шляхом створення адекватного образу «Я – професіонал» допомогою самопізнання, самосвідомості і насамперед допомогою рефлексії.

У майбутніх фахівців соціономічного профілю (юристи, лікарі, педагоги) існує об'єктивна суперечність між уявленням особистості про обрану професію (зміст, умови, оплата праці та ін.) та її реальною сутністю. Це зумовлюється специфікою юнацької життєвої і професійної перспективи, що базується на високих домаганнях, безкомпромісності у виборі цілей, їхній ідеалізації.

Так, Є. Романова вказує на значне поширення у середовищі молодих людей ілюзії власної винятковості, неповторності, унікальності, що може негативно позначатися на професійній самоідентичності⁵. Ідеалізації зазнають власні особистісні властивості, професійно важливі якості, здібності. Ціка-

² Абульханова-Славская К.А. Деятельность в психологии личности. – М.: Наука, 1980. – 335 с.

³ Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис: пер. с англ./Общ. ред. Толстых А.В. – М.: Прогресс, 1996. – 344 с.

⁴ З. Шавир П.А. Психология профессионального самоопределения в ранней юности. – М.: Педагогика, 1981. – 96 с.

⁵ Романова Е.С. Психология профессионального становления личности: Автореф. ... дис. докт. психол. наук. – М., 1992. – 31 с.

во, що згідно з висновком цього автора, навіть труднощі обраної професії можуть ідеалізуватися, ставати романтичним компонентом мрій про майбутнє⁶. Професійна ідеалізація може нести позитивне для юнака навантаження, оскільки в ній він наближається до реальності, осмислюючи, рефлексуючи обрану професію як важливу, значущу для соціуму. Якщо ж молоді люди не визначилися у професії, ідеалізація може втілюватися в абстрактно символічних мріях, що мають яскраву почуттєву форму, але за змістом ще не виходять за рамки невизначеного, неусвідомленого прагнення. Такі мрії свідчать про «відліт» юнацької фантазії від дійсності і є формою символізації життєвого і професійного покликання, що згодом можна буде відрефлексувати й усвідомити. Однак, якщо цей «відліт» набуває зтяжкого характеру і перетворюється на «абстрактні мрії», то етап переходу до цілеспрямованої реалізації професійних планів відтягується. Життєві відносини, що складаються в цьому процесі, формують тип «вічних юнаків», які не можуть і не хочуть дорослішати («інфантильність»), або тип «молодих старих», що обмежуються навколо суттєвих проблем.

Нарешті, специфіка професійного становлення у вищому навчальному закладі визначається наявністю суперечності між уявленнями про себе як професіонала і свої реальні можливості ним стати. В основі динаміки розгортання цього протиріччя бракує повноцінного знання про свої потенційні й актуальні можливості та шляхи їх розвитку. Зміст форм і методів вищої освіти значною мірою не сприяє самопізнанню, самооцінці, самосвідомості й саморозвитку системи особистісних і професійних якостей.

На динаміку формування професійної самоідентичності позначається також і суперечність між суб'єктивною оцінкою сформованості професіоналізації і об'єктивними, реальними вчинками, діями, просуваннями студента магістратури в навчанні і професійному становленні. Це впливає на розвиток активності/пасивності особистості в навчально-професійній діяльності.

Розв'язання проблеми кризи професійної самоідентичності студентської молоді може бути забезпечено зрілістю самосвідомості і позитивною рефлексивністю особистості, розвитку яких, як свідчать соціологічні і психологічні дослідження, не надають відповідного значення ні освітні структури, ні, власне, молоді люди (Б. Коссов⁷, Т. Кудрявцев і В. Шегурова⁸). Відомо, що активна рефлексія як логічна складова самопізнання й універсальний спосіб побудови ставлення людини до власної життєдіяльності, дає змогу юнакові усвідомити себе суб'єктом професійного і життєвого станов-

⁶ Там само.

⁷ Коссов Б.Б. Личность: Теория, диагностика и развитие: учеб.-метод. пособие для вузов. – М.: Академический проект, 2000. – 240 с.

⁸ Кудрявцев Т.В., Шегурова В.Ю. Психологический анализ динамики профессионального самоопределения личности // Вопросы психологии. – 1983. – № 2. – С. 51–60.

лення, активізує в його професіоналізації компонент самостійності, ініціативності, креативності (В. Слободчиков, Н. Ісаєва⁹ та ін.).

Дослідники доводять, що юнацький вік є сенситивним для становлення стійких «складових» самосвідомості професіонала – Я-образу, Я-концепції, рефлексії та ін., а також розвитку професійного потенціалу, професійно важливих якостей (Є. Климов¹⁰, Л. Мітіна¹¹, В. Слободчиков і Н. Ісаєва¹², М. Варбан¹³ та ін.). Це вік формування культурної, соціальної, особистісної, професійної само ідентичності, механізмом виникнення і функціонування якої є зріла, активна рефлексія.

У психологічній літературі рефлексія здебільшого аналізується в трьох таких аспектах: під час вивчення теоретичного мислення; під час вивчення процесів комунікації і кооперації, під час вивчення процесів самосвідомості та самопізнання особистості. Ми розглянемо рефлексію як індивідуальну здатність до самозміни. Встановленню меж «Я-самості» як самовизначення суб'єкта власного уявлення про себе (встановлення внутрішніх орієнтирів і способів відділення «Я» і «не-Я»). При цьому будемо опиратися на теоретичні й експериментальні дослідження цього аспекта рефлексії, обґрунтованого в працях М. Варбана, В. Слободчикова та Е. Ісаєва та ін.

Так, В. Слободчиков і Е. Ісаєв виділяють такі форми рефлексії:

- розмірковуюча, якнайперша відмінність самості суб'єкта від його життєдіяльності в широкому спектрі її можливих змістів, вона розмежовує «Я» і «не-Я»;
- порівняльна, як упізнання суб'єктом себе в наявно даному, очевидному світі й ототожнення з ним, а також порівняння: це є в А, це є в Б, це є в «Я»;
- визначальна, як виявлення розбіжності і протилежності «Я» як суб'єкта і «не-Я» як об'єкта¹⁴.

Змістовий аспект рефлексії включає результат самовідображення особистості в процесі професіоналізації, що представлений у формі загального знання «Я». Цей результат можна виразити формулою: «Що я мислю про себе як професіонала». Така змістовна сторона «Я» дається особистості

⁹ Слободчиков В. И., Исаев Е. И. Основы психологической антропологии. Психология человека: Введение в психологию субъективности. – М.: Школа-пресс, 1995. – 384 с.

¹⁰ Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения. – Ростов-н/Д., 1996. – 512 с.

¹¹ Митина Л.М. Личностное и профессиональное развитие человека в новых социально-экономических условиях // Вопросы психологии. – 1997. – № 4. – С. 28–38.

¹² Слободчиков В.И., Исаев Е.И. Основы психологической антропологии. Психология человека: Введение в психологию субъективности. – М.: Школа-пресс, 1995. – 384 с.

¹³ Варбан М. Ю. Рефлексия профессионального становления в студенческие годы: Дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 / Киевский государственный лингвистический ун-т. – К., 1998. – 181 с.

¹⁴ Там само, с. 202–203.

в проблемному пізнанні, через усвідомлене розрізнення в «Я» протилежностей «Я-суб'єкт» і «Я-об'єкт», через визначення «значення Я» у співвіднесенні «інші в мені – я в інших – я сам для себе». Особистості відкривають її якості, можливість бути професіоналом, проблеми і протиріччя її професійного становлення, наприклад, «мої зусилля, моя робота з професійного розвитку для інших – моє реальне просування, мої результати професійного зростання для мене», «якості справжнього професіонала в мені – мої якості професіонала», «мої проблеми в професіоналізації для інших – мої суперечності в професійному просуванні для мене» тощо.

Цей аспект рефлексії означає також почуттєве переживання і самооцінювання виявлених, усвідомлених змістів, структурних одиниць «Я», недозволених Я-протиріч («Я знаю, що мені це властиве, і це добре (погано) для мене», «Я знаю в мене це є, як мені жити далі з цим?» тощо).

Такий підхід впливає і на побудову стратегії подальшого саморозвитку, програми подолання, розв'язання суперечностей і конкретних дій і вчинків у своїй професіоналізації («Мої дії і вчинки сьогодні, як я буду діяти завтра, яким буде моє професійне життя?») тощо.

Операційний аспект рефлексії професійного становлення особистості враховує нові форми інтелектуальної, рефлексивної і практичнодіючої активності щодо перебування, аналізу, синтезу, насичення змісту «Я», його основних складових. Іншими словами, це ті розумові і практичні дії, що використовує людина для оволодіння процесом професійного становлення, для перетворення себе в суб'єкта власного професійного зростання.

Рефлексія професійного становлення особистості – це особливий спосіб побудови ставлення особистості до свого професійного розвитку, що виражається в побудові цілісного, різноманітного за формами та змістом, проблемного і суперечливого образу «Я у професіоналізації». Складна, взаємозалежна структура професійної рефлексії (рефлексії професійного становлення особистості) обумовлює різноманіття її змісту, якостей, результатів і форм, а також шляхів дослідження і розвитку.

Свідоме опосередкування і детермінація професійного становлення характеризується високим рівнем рефлексії, свідомою установкою особистості на пізнання своїх потреб, інтересів та розвиток спонукальних властивостей з метою самоконтролю і саморегуляції процесу розгортання професійного ставлення. Цей рівень усвідомленості часто називають «професійною рефлексією». Професійне ставлення, пронизане високорозвиненою рефлексією професійної мотивації, забезпечує «зрілість професіонала», яку можна визначити, як стійкий комплекс високорозвинених професійно важливих якостей.

У пізнавально-значеннєвому аспекті професійної ідентифікації виділяють такі взаємозалежні і взаємодіючі компоненти інтелектуального забезпечення професійної діяльності:

- пізнання професійної діяльності, її об'єкта, способів виконання в наявних умовах;
- пізнання себе як суб'єкта цієї діяльності;
- усвідомлення значущості і внутрішньої необхідності певної професійної діяльності для суб'єкта;
- цілевизначення і прогнозування шляхів досягнення мети;
- планування дій і контроль за ними;
- самооцінка своїх можливостей у досягненні мети і діях.

Темпи і якість розгортання пізнавально-знаннєвого аспекту забезпечуються особливостями свідомості і самосвідомості. Насамперед, це процеси самопізнання, самооцінки, самопереживання, самовідносин, що базуються на різних формах рефлексії «Я» (порівняльної, визначальної та ін.).

Наголосимо на важливому значенні того, що пізнання людиною професійної діяльності і себе як її суб'єкта, відкриття для себе змісту професії може відбуватися в різних умовах і на різних рівнях. Це може бути присвоєння зовні заданого, «чужого» для особистості значення і змісту професійної діяльності і процесу професіоналізації (наприклад, вибір «престижної» професії на вимогу батьків тощо). У випадку, якщо зовні заданий зміст професії для майбутнього фахівця не стане особистісно значущим, професійна діяльність стає для особистості лише «оболонкою», формальним обов'язком.

Усвідомлене, розвивальне, стійке професійне ставлення викликається й опосередковується суб'єктивним пошуком і перебуванням особистісного змісту у професійній діяльності. Різноманітність знайденого особистісного змісту може виражатися в мотивах самореалізації, творчості в професії; у мотивах відкриття, пізнання нового в ній і в собі як у професіоналі і т.п. Узагальнення особистісного змісту в загальне ставлення до професійної діяльності дає можливість особистості виробити якісну визначеність професійного ставлення. Вона виражається в образі, стратегії, концепції, моделі професійного життя, усвідомлюється особистістю у формі «цінностей професії для мене», «моїх професійних цілях і змісті».

Знайдений особистісний зміст професійної діяльності, що виражається у стійких мотивах і способах діяльності, які перейшли на рівень ціннісного ставлення до професії і до ролі особистості в ній, детермінують становлення особистості професіонала. Темпи, якісна своєрідність і рівень досягнутого професіоналізму забезпечуються рівнем розвитку рефлексії «У – професійному становленні».

Діяльнісно-поведінковий план професійного становлення являє собою втілення пізнавально-знаннєвого аспекту в стійких способах дій особистості. Це – взаємозв'язок системи цілей професійних дій із системою особистісних способів дій (предметних, інструментальних, інтелектуальних), а також із системою самооцінок особистістю своїх можливостей, дій

і результатів діяльності. Виражається цей план професійного становлення в конкретних діях, учинках людини, у пізнанні, усвідомленні, розгортанні, перетворенні, регуляції і контролі за професійним становленням, реалізацією професійної діяльності.

Якості цих дій і вчинків виявляються у цілеспрямованому, активному пізнанні, формуванні й розвитку власних професійно важливих якостей, стилі професійної діяльності, що характеризує рівень професіоналізму і майстерності, широтою і глибиною професійного спілкування і взаємодії з іншими людьми, продуктивно-результативним планом професійної діяльності.

Продуктивно-результативний аспект професійного ставлення є мірою реалізації особистості, її способу професійної дії у продуктах, результатах своєї професійної діяльності. Характеризується цей аспект професійного ставлення з двох сторін – зовнішньої і внутрішньої.

Зовнішня сторона продуктивності професійного ставлення – це конкретні професійні результати, об'єктивовані у специфічних досягненнях професійної діяльності: економічне становище, соціальний статус, кар'єрне просування, суспільне визнання, творча продукція (винаходу, добутку, технології, публікації і т.п.), учні-послідовники та ін.

Внутрішня сторона характеризується особистісними надбаннями, що виражаються на рівні професійної майстерності (володіння професійними знаннями, вміннями, навичками, виконання функцій і обов'язків); професійної зрілості (стійкі, інтегральні, характерологічні риси – професійно важливі якості); в особливих самоузагальненнях, самовизначеннях, самоідентифікаціях особистості («Я – професіонал», «Я – професіонал «екстра класу» і т.п.); на рівні задоволеності професійною діяльністю, собою як професіоналом і пов'язаними з ними самооцінкою і самовідношенням («самоповага» або «саморозчарування» і т.п.); на рівні особистісної і професійної рефлексії, що детермінує розвиток професійного ставлення; у стійкості образу «Я – у – професії»; у стійкості стратегії професійного життя та ін.

Виходячи з положення про те, що юнацький вік є сензитивним до формування і розвитку проблемної, конструктивної, синтезуючої рефлексії, і спираючись на факт активної свідомості студентської молоді, спрямованої на свій внутрішній світ, своє «Я», а також з огляду на невключеність рефлексивних дій у процес навчання у вищих навчальних закладах, ми вважали необхідною і вкрай актуальною розробку психологічної моделі «наповнення» рефлексивних дій майбутніх фахівців «професійним» змістом. Така модель повинна охоплювати всі складові «професійних відносин» і сприяти усвідомленню себе студентами магістратури в образі професіонала.

В її основу покладено такі принципи:

- 1) Створення у вищому навчальному закладі умов для розширення сфер взаємодії всіх суб'єктів навчання за рахунок різних форм життєдіяльності – спілкування, спорт, професійна діяльність, мистецтво, наука та

ін. Сфера проявів і розвитку особистості не повинна бути обмежена навчальними заняттями.

- 2) Усвідомлення і прийняття всіма суб'єктами науково-педагогічного процесу вищого навчального закладу ієрархізованої системи цінностей у розвитку фахівця з вищою гуманітарною освітою. Це насамперед розвиток особистості студента типу «професіонал», що передбачає пріоритетне формування професійно важливих якостей у гуманітарній сфері.
- 3) Забезпечення повноти і безперервності розвитку особистості професіонала, індивідуальні особливості; посилення професійного потенціалу, починаючи з добору абітурієнтів і закінчуючи працевлаштуванням.
- 4) Увага до необхідності зв'язку розвитку особистості як професіонала і його саморозвитку в процесі навчання у вищій школі. Цей принцип відповідає віковим і соціальним особливостям студентського віку і припускає розвиток самостійності у стратегічних видах життєдіяльності, включаючи цілевизначення, планування і ціледосягнення.

Основною метою рефлексивної підтримки розвитку особистості у вищому навчальному закладі повинно стати створення сприятливих внутрішніх умов повної і зрілої професійної ідентичності.

На основі методологічних положень про особистість, що розвивається, її життєвих стосунків, рефлексивності і творчого потенціалу нами розроблений методичний підхід до розвитку професійної рефлексії у студентському середовищі. Такий підхід має характер розвивальної взаємодії в системі «викладач (психолог) – студент як майбутній професіонал».

Розвивальна взаємодія базується на методах, що дають змогу моделювати і розвивати професійну самосвідомість і професійний потенціал особистості, активізують рефлексивну діяльність і припускають активну взаємодію студентів із викладачем-психологом. Такий підхід допомагає студентам зайняти власну активну позицію стосовно всіх етапів професійного становлення і дає можливість: а) навчитися працювати з розвивальними методами, методиками і прийомами; б) звертатися до екзистенціальних феноменів – змісту, цінностей, Я-концепції своєї майбутньої професійної діяльності; в) створити цілісний, багатогранний образ індивідуального професійного життя; г) проводити психологічно безпечну (безоцінну) діагностику професійно важливих якостей і використовувати її результати для самовдосконалення; д) розвивати творчу унікальність і рефлексивність як системотвірні професійні якості; е) одержати значний матеріал для подальшої змістовної аналітичної і концептуальної роботи з активізації і поглиблення професійної й особистісної ідентифікації.

Розвивальна взаємодія дала змогу студенту як особистості за допомогою рефлексії побачити в собі, відкрити, розгорнути, перевести в конкретні вчинки і дії професійний потенціал. Знання про способи і прийоми рефлекс-

сії, самопізнання, саморозвитку юна особистість одержує від психолога, що дає їй моделі рефлексивної діяльності через конкретні методичні прийоми.

Далі ми наводимо модель рефлексивної підтримки формування професіонала в умовах вищого навчального закладу (рис. 1). Запропонована модель рефлексивної підтримки спрямована на лонгітюдне, поетапне консультування і поступове ускладнення рефлексивного «приучення» майбутніх фахівців до неперервного процесу професіоналізації. Усі експрес-техніки, побудовано таким чином, що дають змогу психологу показати особистості можливі форми самовизначення, самоідентифікації, рефлексії на доступному матеріалі «входження в професію».

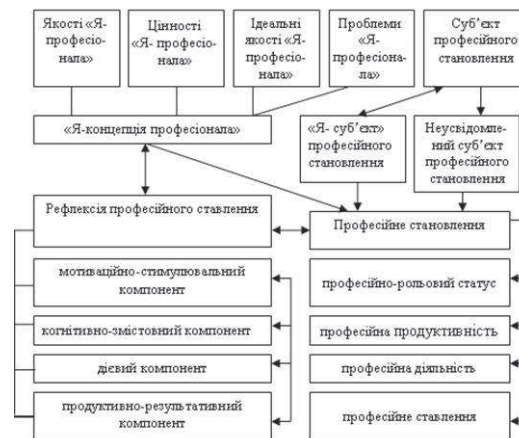

Рис. 1. Модель професійного становлення студентів на етапі самоідентифікації

Активне, творче «входження» майбутніх фахівців разом із викладачем-психологом у рефлексивну діяльність давало змогу «трансформувати» зовнішні вимоги техніки і вплив викладача-психолога у внутрішньоособистісні значення і зміст. Наша модель рефлексивної підтримки професійного становлення у вищій школі давала можливість одночасно діагностувати рівень рефлексії, професійного потенціалу, розвивати їх, робити прогноз професійної успішності в майбутньому.

Як бачимо, модель поєднує основні компоненти структури професійної самоідентичності «Я – концепції професіонала», що формуються через рефлексію: професійних інтересів, цілей, очікувань («Значення професійного шляху для мене»); навчально-професійних дій особистості («Мої зусилля, моя робота з професійного розвитку»); навчально-професійних досягнень і результатів («Моє реальне просування у професійному становленні через мої результати»); якостей, що становлять потенціал професіонала («Мій індивідуальний професійний потенціал», «Мої якості, здібності, мої можливості бути професіоналом»); етапів професійної кар'єри («Спосіб мого майбутнього просування в професії»); цінностей майбутньої професійної

діяльності («Мої цілі, очікування від професії», «Мій ідеал професійного життя»); побудова прогностичної моделі «Я – професіонал» («Образ мого професійного успіху», «Моя концепція професіонала»).

Усі ці компоненти визначили зміст запропонованої нами рефлексивної експрес-техніки, що сприяє утриманню особистості, її «Я» на лінії неперервного вдосконалення в оволодінні професією. Ця модель застосовувалась для індивідуальної психологічної роботи з окремою особою, а також з метою групової діагностики і консультування. Зокрема, вона може сприяти добору майбутніх фахівців і виділенню в групу професійно обдарованих за критерієм рефлексивності й подальшій підтримці їхньої професійної самовдосконаленості; розширенню кола обдарованих студентів через тренінг рефлексивних здібностей і збагачення досвіду рефлексії; залученню в активне професійне становлення всіх студентів на початкових етапах навчання у вищій школі через демонстрацію моделей рефлексивного опосередкування професіоналізації.

Упровадження моделі рефлексивної підтримки студентів у зміст вищої освіти давало змогу забезпечити активізацію розуміння майбутніми фахівцями професіоналізації як особистісно значимого процесу; розуміння необхідності власної активності у професійному і життєвому становленні; розвитку рефлексивності як внутрішньої опори набуття самоідентичності з професією.

Авторська модель дала можливість розвивати такі аспекти рефлексивності, як: а) багатоальтернативна, гнучка свідомість через демонстрацію майбутнім фахівцям професійних інваріантів (професійно важливі якості, цінності професії, етапи професійної кар'єри та ін.); б) проблемна свідомість (бачення, усвідомлення і розуміння протиріч навчання і професіоналізації, а також способів їх самостійного розв'язання); в) інтегруюча свідомість (побудова цілісного образу «Я – у – професійному житті» і цілісне «Я-включення» у професію).

Стимулюючи рефлексію за допомогою змістовної «заданості», ми тим самим навчали майбутніх фахівців активного особистісного відображення особливостей професії і входження в неї, спонукали до внутрішньої чи зовнішньої дії.

Галина Яворська

ПРОФЕСІЙНА САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРОФЕСІЙ СОЦІОНОМІЧНОГО ТИПУ

Резюме

Розглянуто основні засади рефлексії в трьох напрямках: при вивченні теоретичного мислення; при вивченні процесів комунікації і кооперації; при вивченні процесів самосвідомості і самопізнання особистості. Наведено модель рефлексивної підтримки формування професіонала в умовах вищого навчального закладу, в якій розглядається рефлексія як індивідуальна здатність до самозміни.

Ключові слова: професійна самоідентичність, рефлексія, професійне становлення, рефлексія професійного становлення особистості.

Galina Jaworska

SAMOIDENTYFIKACJA ZAWODOWA PRZYSZŁYCH SPECJALISTÓW

Streszczenie

W artykule omawia się zasady refleksji w trzech ujęciach: kształtowania myślenia teoretycznego, procesów komunikacji i kooperacji, procesów samoświadomości i samopoznania osobowości. Przedstawiono model refleksyjnego wspierania kształcenia profesjonalisty w uczelni wyższej, w którym to modelu rozpatruje się refleksję jako indywidualną zdolność do własnej zmiany.

Słowa kluczowe: zawodowa samoidentyfikacja, refleksja, formowanie zawodowe, refleksja dotycząca zawodowego kształtowania osobowości.

Galina Yavorskaya

PROFESSIONAL SELF-IDENTITY

Summary

In this article the author examines the basic principles of reflection in three areas: the study of theoretical thinking, the study of the processes of communication and cooperation and, in the study of the processes of self-consciousness and self-identity. Submits the reflexive support model of formation of a professional in a university which considers reflection as an individual's ability to self-transformationis submitted.

Keywords: professional self-identity, reflection, professional development, professional reflection of personality.